

Ο λόγος στους συγγραφείς

«...απ' την αδυναμία μου να υπάρξω αλλιώς»

Της **ΜΙΚΕΛΑΣ ΧΑΡΤΟΥΛΑΡΗ**
mikela.loximatia@gmail.com

Το 16ο βιβλίο της Μάρως Δούκα λειτουργεί σαν μικρή λογοτεχνική εγκυκλοπαίδεια και ταυτόχρονα σαν σπονδυλωτό πορτρέτο της ίδιας της συγγραφέως που συνδυάζει κείμενα αγάπης για ομοτέχνους της και δικά της πολιτικο-κοινωνικά σχόλια, φωτίζοντας την καθοδική πορεία των πραγμάτων στα χρόνια 1993-2005 της Μεταπολίτευσης και δίνοντας το μέτρο των αδιαπραγμάτευτων δημοκρατικών αρχών και της κοινωνικής ευθύνης

Τέτοιες μέρες το 2002, η Μάρω Δούκα είχε κατέβει στη συγκέντρωση μπροστά στη Βουλή για την επέτειο της αποκατάστασης της Δημοκρατίας. Και θυμάται ζωηρά ότι φώναζε εκείνη τη νύχτα προς την τρίτη κυβέρνηση Σημίτη «Απόψε μη μας ξαναπροδώσετε». Τέτοιες μέρες που αναστοχάζομαστε τις τομές και τις συνέχειες οι οποίες σημάδεψαν τη Μεταπολίτευση, και τώρα που η κυβέρνηση Τσίπρα προσβλέπει σε μια «Νέα Μεταπολίτευση», το πρόσφατο, δέκατο έκτο βιβλίο της Δούκα, *Τίποτα δεν χαρίζεται* (εκδ. Πατάκη), είναι ένα αναπάντεχα επίκαιρο και υπέροχο γοητευτικό ανάγνωσμα που δοκιμάζει την κοινωνική ευθύνη και τον εφσυχασμό μας.

Διότι ακριβώς η Δούκα μιλά σε πρώτο πρόσωπο για συγγραφείς ή καλλιτέχνες που έδωσαν νόημα, σώμα και προοπτική στην έννοια της δημοκρατικής συνείδησης, και τους αναδεικνύει ως άλλους σεισημογράφους της Μεταπολίτευσης και ως αναλλακτικά σημεία αναφοράς.

Το βιβλίο της εστιάζει στην κομβική περίοδο 1993-2005, περίοδο εξασθένησης του κοινωνικού ιστού και κλονισμού των αξιών, περίοδο φθοράς της εξουσίας και ευτέλειας, περίοδο κατά την οποία η χώρα άρχισε να γλιστρά από την εικονική ευημερία προς τη διάλυση που την οδήγησε το 2010 στο Καστελόριζο. Όμως οι δικοί της «πρωταγωνιστές» ονομάζονται: Μανόλης Αναγνωστάκης, Γιάννης Ρίτσος, Αλέξανδρος Κοτζιάς, Στρατής Τσίρκας, Βασίλης Βασιλικός, Τάσος Λειβαδίτης, Γιάννης Τσαρούχης, Διονύσιος

Σολωμός, Δημήτρης Χατζής, Κώστας Ταχτοής, Γιώργος Χειμωνάς, Διδώ Σωτηρίου, Παύλος Ζάννας, Μ. Καραγάτσης, Γιάννης Κοντός, Αντρέας Φραγκιάς, Μάνος Χατζιδάκις, Γιώργος Ιωάννου, Γεώργιος Βιζυηνός. Η Δούκα τους επαναφέρει στο προσκήνιο μέσα από δοκιμιακά κείμενα απολογισμού που είχε παρουσιάσει με ποικίλες αφορμές στη διάρκεια της συγκεκριμένης δωδεκαετίας, αλλά δεν τους αφήνει μόνους. Αναζητώντας τα πώς και τα γιατί «με την επίγνωση ότι τίποτα δεν χαρίζεται», μπαίνει και η ίδια στη σκηνή, συνυφαίνοντας ανάμεσα στις προσωπογραφίες, ως συνδετικούς κρίκους, τα δικά της οξυδερκή πολιτικοκοινωνικά σχόλια, που τα έγραψε πέρσι και εφέτος για εκείνη την επικαιρότητα.

Ολόκληρη αυτή η σύνθεση είναι τόσο μαστόρικη που το αποτέλεσμα είναι ένα υψηλής

θερμοκρασίας βιβλίο αναστοχασμού για το πνεύμα της Μεταπολίτευσης (και όχι μόνο)... με παραδείγματα. Και τι παραδείγματα!

Η Δούκα ηγαινοέρχεται από το ύψωμα του παρατηρητή στη θέση του παρατηρούμενου, σκαλίζοντας τα έργα και τη στάση ζωής των «πρωταγωνιστών» της, τις ανησυχίες, τις πράξεις γενναιότητας ή τις πίκρες τους, με έναν τρόπο που ακονίζει την πολιτική σκέψη του αναγνώστη. Όμως βάζει και τις δικές της φιτιλιές «με τη συνείδηση του παρόντος όπως τροφοδοτείται και υποσκάπτεται από τα γεγονότα, και με την αίσθηση του παρελθόντος όπως προδιαγράφει σαν μοίρα την πορεία μας».

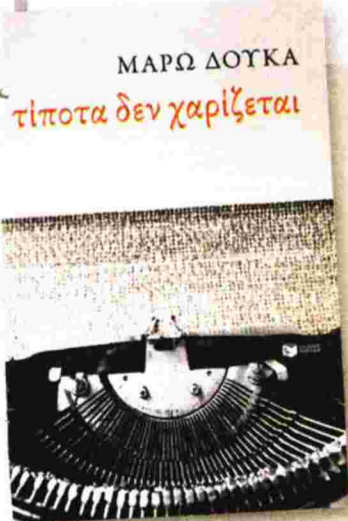
Έτσι, την ακούμε να καταδικάζει τα ήθη των καθεστωτικών ΜΜΕ στηλιτεύοντας τους ρεπόρτερ που ήσαν «αστυνομικότεροι των αστυνομικών συκοφάντες

κυνηγοί κεφαλών». Την ακούμε να μας θυμίζει ότι τον Φεβρουάριο του 1999 οι Κούρδοι πολιτικοί πρόσφυγες στην Αθήνα μεταφέρθηκαν νύχτα σε ένα εγκαταλελειμμένο στρατόπεδο στη Μάντρα Αττικής. Και συνειδητοποιούμε ότι τον Ιανουάριο του 2002, με αφορμή την είσοδο της χώρας στο κοινό «ισχυρό» νόμισμα, προέβλεπε ήδη σε ειρωνικό σημειώμα της στα ΝΕΑ, πως «θα μπορούμε πλέον να γνωρίζουμε επακριβώς τη θέση μας στη μεγάλη ευρωπαϊκή οικογένεια».

Κι έστειλε μήνυμα εγρήγορης: «Είναι σημαντικό να ζει ο άνθρωπος χωρίς τη νοστροπία του εκατομμυριούχου! Παρατηρεί τότε με καθαρότερο μάτι τη συγκέντρωση του πλούτου στα χέρια των ελαχίστων και το άνοιγμα της ψαλίδας ανάμεσα σε πλούσιους και φτωχούς...»

Η Δούκα σε διεθνή διάλογο

«**ΓΡΑΦΩ**, γράφω, γιατί γράφω; [...] Για να μπορώ να ρίχνω μπρος πίσω τις ματιές μου. Να αυξομειώνω την ένταση. Να συνομιλώ με τα επίμονα, τα αόρατα, τα άπιαστα. Να περιθάλλω τα πεταμένα, τα άχρηστα, τα πονεμένα. Να ανυψώνω τα εφήμερα, τα αδιόρθωτα, τα άρρωστα. Να περιποιούμαι τα αδέσποτα, τα άστεγα, τα άλωστα: τα αδιάλυτα! Όπως και τότε, πριν από τόσα χρόνια, έτσι και σήμερα, απ' την ανάγκη μου να σκεφτώ, να αντισταθώ, να υπάρξω, να συνυπάρξω. Γι' αυτό γράφω. Απ' την αδυναμία μου να υπάρξω αλλιώς. Κι επειδή μας προσπερνούν αγέρωχα τα γεγονότα...» (σελ. 197). Μιλώντας για τον εαυτό της και για τους ομοτέχνους της, η Μάρω Δούκα μιλά και για εμάς ενώ, όπως έλεγε ο Ρίτσος, μιλώντας αποκλειστικά για μας, δεν θα μιλούσε για κανέναν. Με αυτό το κλειδί, το *Τίποτα δεν χαρίζεται* συνομιλεί με αντίστοιχα έργα αναφοράς σπουδαίων ομοτέχνων της. Είναι οι *Κουβέντες του σιναφιού* του Φίλιπ Ροθ (Πόλις 2004, μτφρ. Κατερίνα Σχινά) ένα «λογοτεχνικό συμπόσιο» με τον ίδιο σε ρόλο συνεντευξιαστή. Επίσης τα *Ξένα ακρογιάλια* με 16 κριτικά δοκίμια του Τζ. Μ. Κουσί (Μεταίχμιο 2007, μτφρ. Αθηνά Δημητριάδου, προλ. Αρης Μπερλής). Και, τέλος, η πρόσφατη *Γειτονιά - Δέκα φανταστικοί κύριοι* του Γκονσάλο Μ. Ταβάρες (Καστανιώτης 2016, μτφρ. Αθηνά Ψυλλιά, Παναγιώτα Μαυρίδου), ένα είδος «ιστορίας της λογοτεχνίας σε μυθοπλασία». Το βιβλίο της Δούκα είναι το πιο πολιτικό από όλα!

«**ΔΕΝ ΕΧΩ ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΕΙ** τίποτα από τις αρχές και από την ιδεολογία μου», δήλωνε η Μάρω Δούκα πριν από 20 χρόνια, και το ίδιο λέει σήμερα. Παρότι δεν ήταν ποτέ οργανωμένη στα υπάρχοντα αριστερά κόμματα, παραδέχεται ότι βίωσε τραυματικά τις περιπέτειες της Αριστεράς. Παράλληλα, δεν κρύβει ότι η Αριστερά τραυμάτισε και αρκετούς από τους αριστερούς συγγραφείς για τους οποίους μιλά εδώ. Αυτό όμως που ξεχωρίζει τη δική της προσέγγιση είναι ότι καταξιώνει του καθενός την προσφορά, αναδεικνύει τις πολλές Αριστερές με τη δυναμική τους, και

Ρίτσος και Αναγνωστάκης

ταυτόχρονα υπονομεύει την ιδεολογική χρήση της αριστερής κριτικής από τους νεοφιλελεύθερους κουλτουριάρηδες. Σε ένα από τα πιο πυκνά σχόλιά της γράφει: «...Γνωστό στους "παραιοκούντες" ότι η σχέση του Μανόλη Αναγνωστάκη με τον Γιάννη Ρίτσο δεν ήταν και η καλύτερη, για λόγους προσχηματικά ιδεολογικούς, ας πούμε, ανανεωτικός ο ένας, παραδοσιακός ο άλλος. Προκλητικά οικουμενικός για τα

εγχώρια, βαλκανικά, ήθη και γνωρίσματα ο Γιάννης Ρίτσος, σαρκαστικά, ή και σπαρτακτικά, εντόπιος ο Αναγνωστάκης. Αριστοκρατικός, πατριός, ελεήμων και απόμακρος ο Ρίτσος. Οικείος, καθημερινός, κοφτός, έως και "απότομος", ο Αναγνωστάκης. Ας δεχτούμε επίσης, και ότι ο ένας ήταν ολιγογράφος, ο άλλος πολυγραφέυτος. Στην ουσία άλλης-πνοής, ιδιοσυγκρασίας και ματιές άνθρωποι, δεκάξι χρόνια γεροντότερος ο Ρίτσος, άλλης γενιάς

αγωνιστές, άλλης κοινωνικής προέλευσης διανοητές, άλλου βηματισμού, άλλων αναζητήσεων ταξιδευτές. Ήταν όμως, και αυτό τους ένωσε μυστικά, και οι δυο ποιητές. Και οι δυο σύντροφοι. Να πω του δικού τους ονείρου; Της δικής τους ευθύνης; Της δικής τους ανάγκης να υπάρξουν και να συνυπάρξουν; Την τελευταία χρονιά πριν από τον θάνατό του, ο Ρίτσος συνομιλούσε τακτικά από τηλέφωνο με τον Μανόλη Αναγνωστάκη. Την αρχή την είχε κάνει ο Μανόλης. Του τηλεφώνησε μια φορά να τον ρωτήσει για την υγεία του. Κι έπιασαν τη χαμένη άκρη του ν(ο)ήματος».